

Z39.50 I DANMARK – FØR, NU OG I FREMTIDEN

Omkring årtusindeskiftet var der fokus på søgestandarden Z39.50, som siden er gledet i baggrunden i biblioteksoffentligheden. Z39.50 fungerer stadig og håndterer millioner af beholdningsopslag og ILL-bestillinger i Danmark hvert år. I denne artikel resumeres forløbet og den fremtidige udvikling diskuteres.

AF LEIF ANDRESEN, LEIF@KB.DK
CHEFKONSULENT, DET KONGELIGE BIBLIOTEK

I slutningen af 1990'erne bevægede de danske biblioteker sig fra projekter med Z39.50 til at bruge denne standard til at håndtere søgninger og andre transaktioner mellem systemer. Omdrejningspunktet var danZIG*1) nedsat af Biblioteksstyrelsen med repræsentanter fra systemleverandører, andre firmaer/institutioner med Z39.50 aktiviteter og biblioteker.

Allerede dengang blev Z39.50 brugt bredt til søgning mellem systemer baseret på fælles søgekoder. Det svage led i kæden var og er de lokale oversættelser af søgekoderne. I Danmark blev dette led gjort solidt ved de netop dertil udviklede *Praksisregler for søgeveje*, som præcist definerer hvilke felter/delfelter i danMARC2, som skal rammes af en søgning.

Specifikationer i danZIG-profilen var bevidst udformet, således at de ikke i sig selv understøttede en central eller en decentral fælleskatalog løsning. Der var især blandt forskningsbiblioteker et ønske om decentrale løsninger. Som følge af skiftet i forskningsbibliotekernes udviklingsfokus til formidling af digitale ressourcer – i første række tidsskriftsartikler – og igen som følge heraf skifte i fokus til at hente metadata ”hjem” til lokale formidlingsystemer, som giver én søgegrænseflade til alle biblioteksressourcer.

Det betød også at interessen for Z39.50 til bibliotek-til-bibliotek løsninger blev mindre og i stedet blev rettet imod løsninger til høstning af metadata, såsom OAI-PMH *Open Archives Initiative. Protocol for Metadata Harvesting*. Dette hang også sammen med, at DanBib og bibliotek.dk i praksis understøttede behovet for søgning i andre bibliotekers baser.

Z39.50 var udviklet som en internetbaseret kommunikation før WWW blev opfundet og fungerer derfor netop ikke via http. Det var baggrunden for diskussioner om alternativer til Z39.50. Der blev

defineret SRW (senere SRU) som et WWW/HTTP alternativ til Z39.50. Selvom SRU har mere end et dusin år på bagen, så er SRU ikke slået igennem og har ikke erstattet Z39.50. F.eks. er søgninger i Library of Congress' database udenom brugergrænsefladen i 2014 stadig 80 % Z39.50 og kun 20 % SRU.

Z39.50 Migration

I 2011 blev det klart, at understøttelse af Z39.50 var på vej ned ad bakke – langsomt, men sikkert. Det gav anledning til diskussioner i danZIG om mulighederne.

De primære anvendelser af Z39.50 i Danmark var og er:

- Opslag i lokale systemer efter aktuelle beholdningsoplysninger
- Fremsendelse af ILL-transaktioner
- Søgning i DanBib med download til katalogiseringsgenbrug
- Søgning i WorldCat (af folkebibliotekerne med henblik på bestillinger via Statsbiblioteket)

Der blev derfor taget fat på seriøse drøftelser om fremtiden for Z39.50. Udvikling og håndtering af beholdningsopslag og transaktioner i lånesamarbejdet har bevæget sig væk fra den strikte kobling til Z39.50.

Dette er beskrevet beskrevet i sidste nummer af REVY *2).

Det skal understreges, at Z39.50 fortsat dækker behovene for bibliografisk søgning. Som en kortsigtet handling er der tillige åbnet mulighed for at anvende SRU. Der blev i marts 2013 publiceret en dublering af danZIG-profilens søgekoder i SRU med tilhørende tekniske specifikationer.

Med udgangspunkt i, at SRU aldrig før alvor er kommet udenfor bibliotekssektoren – som var en af intentionerne med initiativet – har det været diskuteret, hvad der så vil være vejen frem. Der blev 2013 udgivet en rapport *Remote Search Standards in Future Library Applications*. Rapporten er på engelsk, da emnet ikke er afgrænset til Danmark – og ikke mindst at fremtidige standarder for fjernsøgning i sagens natur må være internationalt baseret.

En væsentlig pointe er, at ikke blot er Z39.50 stagneret, men med udviklingen af formatmæssigt sammensatte repositories i bibliotekerne (eller på dansk: databrønde) og med BIBFRAME som fremtidigt format, gør det tvivlsomt om Z39.50 og SRU kan leve op til kravene. Det er i hvert fald sikkert, at både Z39.50 og SRU bygger på en record-baseret datamodel med opslag i indeks resulterende i poster i et søgesæt. Linked Open Data (LOD) bygger på relationer og dermed ikke på poster. SRU kan ikke anvendes til at eksekvere søgninger videre ud fra relationer til noget allerede fundet og heller ikke umiddelbart til søgninger i LOD databaser. Mapning fra SRU til XML søgesproget SPARQL er ikke trivielt.

Library of Congress har taget fat på spørgsmålet i forhold til BIBFRAME, men løsningen ligger ikke lige for. Som afløser for MARC ligger BIBFRAME et par år ude i fremtiden med en driftsklar version af BIBFRAME i 2017.

Hvad nu?

Der er tale om et tilbage-tog for standardiserede løsninger. Mange løsninger er båret på brede standarder, som http og XML, men på det konkrete tekniske niveau ikke bruger standarder, men hver deres eget API, som både pr. definition og i praksis er proprietære. Det gælder også datafelter og logiske funktioner, som ret beset overlapper funktioner i Z39.50. Det gør det dyrere og mere besværligt at lave funktioner, hvor flere systemer flettes sammen. Meta-søgningssystemer, som trækker på andre systemer, er nødt til at bruge de systemgrænseflader, der findes. Dvs. kommercielle systemers egne API'er, stadig en del bibliotekers Z39.50 løsninger og også nogle SRU-baserede løsninger.

Et skift til fokus på API'er gælder også i Danmark, hvor DBC f.eks. tilbyder *Open Search*, som er udviklet med særligt henblik på databrønden.

Fremadrettet er det interessante, hvad et skifte for bibliotekernes registreringssystem fra poster i MARC til relationer i Linked Open Data / BIBFRAME vil betyde. Dette gælder ikke blot teknisk, men også indholdsmæssigt med håndtering af henvisninger. Et skifte fra AACR2 til RDA vil f.eks. indebære, at alternative navneformer skal håndteres særskilt.

Det er oplagt, at brug af et forfatterautoritetsregister (nationalt eller direkte til den internationale VIAF) indebærer, at alternative navneformer ikke er en del af den lokale registrering. Men det er stadigvæk nødvendigt, at søgninger kan ske på andre mulige navneformer. Det kommer næppe til at betyde, at de basale søgninger sker i eksterne systemer, men på den anden side vil man næppe trække de fulde VIAF metadata ned i de lokale søgeindeks. Mit bedste gæt bliver hybride løsninger, hvor der laves lokale/ nationale søgeregistre, men hvor "nul-hit" vil kunne medføre baggrundssøgninger i eksterne internationale autoritetsbaser.

Eller sagt på en anden måde: sondringen mellem lokal og ekstern søgning er under opbrud.

Konceptet med søgning lokalt eller søgning med Z39.50 eksternt kommer næppe med over i en LOD verden. Men det betyder også, at Z39.50 kommer til at leve videre en række år endnu, da det nok vil vare nogle år før end nye Linked Open Data systemer som BIBFRAME er fuldt udviklede. Der er ingen grund til at forcere et skifte fra Z39.50 for fungerende MARC-baserede biblioteksløsninger. I de tilfælde, hvor der er andre årsager til skifte, så er der med migrering af beholdningsopslag og fjernlån til HTTP baserede løsninger

og den fulde udfoldning af danZIG-profilen også for SRU, mulighed for at forlade Z39.50 uden afgørende funktionstab. ●

NOTER

*1) *Nærværende artikel bygger på Forberedelse af migration fra Z39.50 (November 2014) http://biblstandard.dk/danzig/z3950-migration_nov2014.htm og er mindre teknisk end denne, hvor der også er en række henvisninger, som der derfor henvises til.*

*2) *Nye standarder for lånesamarbejdet / Leif Andresen. I: Revy, vol. 38, No 1 (2015)*

